

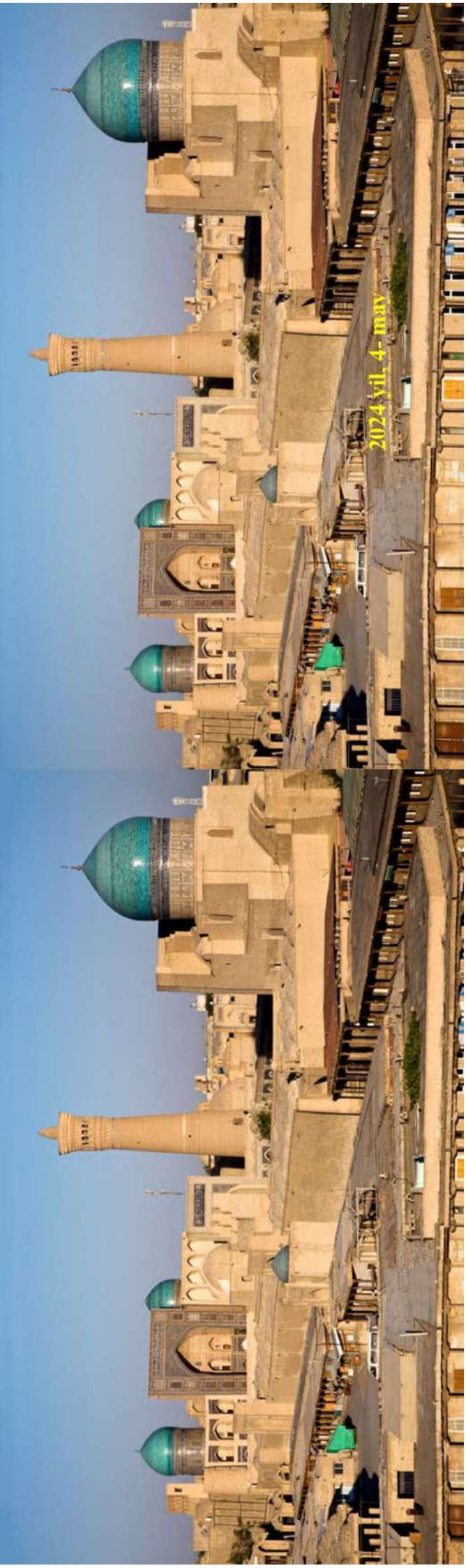
O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi Buxoro davlat universiteti

Ingiliz adabiyotshunosligi va tarjimashunoslik kafedrasida

Adabiyotshunoslik va tarjimashunoslikning
dolzarb muammolari: adabiy jarayon,
qiyosiy adabiyotshunoslik, uslubshunoslik
va tilshunoslik masalalari

Xalqaro miqyosidagi ilmiy-amaliy anjuman

MATERIALLARI TO'PLAMI

2024 yil, 4-may

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY TA‘LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

Ingliz adabiyotshunosligi va tarjimashunoslik kafedrası

**Adabiyotshunoslik va tarjimashunoslikning dolzarb
muammolari: adabiy jarayon, qiyosiy adabiyotshunoslik,
uslubshunoslik va tilshunoslik masalalari**

**Xalqaro miqyosidagi ilmiy-amaliy anjuman
materiallari**

2024 yil, 4- may

Buxoro

1

**Adabiyotshunoslik va tarjimashunoslikning dolzarb
muammolari: adabiy jarayon, qiyosiy adabiyotshunoslik,
uslubshunoslik va tilshunoslik masalalari**

Xalqaro ilmiy – amaliy anjuman

TO'PLAMI

2024 yil 4- may

BUXORO

Shamamedova Z.X. AMERIKA DETEKTIV ADABIYOTINING RIVOJLANISH TARAQQIYOTI.....	67
Chorieva M.J. IMAGERY COMPONENT OF THE CONCEPT "PRIDE" IN ENGLISH LINGUACULTURE.....	172
Маткасимова М. Э., Абдурахманова О. И. К МЕТОДИКЕ КРИТИКИ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПЕРЕВОДА	79
Sharipov M.M. INGLIZ ADABIYOTIDAGI XIZMATKOR OBRAZINING TIPOLOGIK TAHLILI.....	82
Tursunova Z.F. DESCRIPTION OF SETTING IN TRAVEL LITERATURE....	85
Xudoyberdiyeva Z. METAFORA ASOSIDA NOM KO'CHISHI.....	90
Rakhimova Sh. THE EMOTIONAL IMPACT OF PARALLELISM AND EPIZEUXIS IN COLUM MCCANN'S "TRANSATLANTIC".....	94
Khamitov E.E., Toshpo'latova S.I. EXPLORING LATE VICTORIAN LITERATURE: THEMES, AUTHORS, AND CULTURAL CONTEXT.....	97
Khamitov E.E., Toshpo'latova S.I. EXPLORING THE LIFE, WORKS, AND LITERARY-CRITICAL ACTIVITY OF BERNARD SHAW.....	102
Khamitov E.E., Toshpo'latova S.I. UNVEILING THE LEGACY: WOMEN WRITERS IN ENGLISH LITERATURE.....	204
Khamitov E.E., Botirjonova S.A. OPTIMISM OF W. SHAKESPEAR'S TRAGEDIES.....	107
Khamitov E.E., Asqarova M.Z. HUMOR AND SATIRE IN WILLIAM SHAKESPEARE'S COMEDIES.....	112
Hikmatova A.Q. THE CONCEPT OF SIMILE IN THE ENGLISH LANGUAGE AND SOME DIFFERENT IDEAS ABOUT IT.....	116
Hamroyeva Sh.Sh. TRANSLATING HISTORICAL NOVELS.....	118
Jumaeva N.K., Turgunboyeva M.M. WILLIAM SHAKESPEARE AND HIS POETRY.....	123
Jumaeva N.K., Turgunboyeva M.M. LANGSTON HUGHES AND HIS POETRY.....	126
Jumaeva N.K., Turgunboyeva M.M. EXPLORING HUMOUR AND SATIRE IN SHAKESPEARE'S COMEDIES: A CLOSER LOOK AT THE PLAYFUL ELEMENTS.....	129
Khamitov E.E., Asqarova M.Z. POST-WORLD WAR II AMERICAN LITERATURE: A REFLECTION OF SOCIETY AND IDENTITY.....	132
Tohirova U.A. EXPLORING TRANSLATION METHODS: BRIDGING LANGUAGE DIVIDES.....	135
Ahmedov A., Inomjonova M. THE ANALYSIS OF UNITS AND SHIFTS IN THE RESEARCH OF TRANSLATION.....	139
3 – SHO'BA. ADABIY TANQIDCHILIK, ADABIY JARAYONLAR, ADABIYOTDA MILLIY QADRIYAT VA MA'NAVIYAT MASALALARI.....	145

AMERIKA DETEKTIV ADABIYOTINING RIVOJLANISH TARAQQIYOTI

Shamamedova Zinnat Xayrulloeyvna

Ilmiy tadqiqotchi,
Buxoro davlat universiteti,
Ingliz adabiyotshunosligi va tarjimashunoslik
kafedrası o'qituvchisi

Abstract: The article is devoted to the historical aspect of the development of the American detective genre. Various approaches to the formulation of the rules for creating works in the detective genre are also considered. The plot of the crime and the role of law enforcement agencies in the disclosure and elimination of criminal cases in the modern detective genre are studied in detail.

Keywords: criminal, police, justice.

Annotatsiya: Maqola Amerika detektiv janrining tarixiy rivojlanishiga bag'ishlangan. Detektiv janrda asarlar yaratish qoidalarini shakllantirishga turli yondashuvlar ham ko'rib chiqiladi. Zamonaviy detektiv janrida jinoyat syujeti, jinoyat ishlarini fosh etish va bartaraf etishda huquqni muhofaza qiluvchi organlarning o'rni atroflicha o'rganilgan.

Kalit so'zlar: jinoyat, politsiya, adolat.

Detektiv adabiyotning paydo bo'lishiga turtki bo'lgan madaniy-tarixiy omillarni tushunish nafaqat badiiy kelib chiqishi, balki huquq tizimidagi islohotlarning ahamiyati va uning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash uchun jinoyatlarni professional tergov qilishni yo'lga qo'yish to'g'risida xulosa chiqarish imkonini beradi. Shunday qilib, detektiv adabiyotning paydo bo'lishi va rivojlanishiga turtki bo'lgan ijtimoiy sharoitlarni o'rganuvchi J.Palmer 19-asrda jinoyatchilikka, ya'ni o'g'rilik va talonchilikka munosabatda jiddiy o'zgarishlar yuz berganligini ta'kidlaydi. Bu vaqtga qadar jinoyatlarning ikki xildagi toifasi ya'ni dunyoda mavjud bo'lgan immanent tartibga qarshi va fuqarolik farovonligiga qarshi mavjud edi. Biroq, o'rta sinfning o'sishi uning farovonligini himoya qilish zaruratini tug'dirdi va iqtisodiy qonunlarni tabiiy qonunlar kabi himoya qilish kerak degan g'oyaning tarqalishi va qaror topishiga yordam berdi. Shunga ko'ra, mulkka qarshi jinoyatlar tabiiy huquq va tartibni buzish va ijtimoiy xavfli qilmishlar sifatida qarala boshlandi. Bundan tashqari, olimning qayd etishicha, jamiyatda umumiy notinchlikni keltirib chiqargan, asosan, sotsialistik xarakterdagi yangi radikal siyosiy g'oyalarning paydo bo'lishi ijtimoiy nazoratni amalga oshirish uchun maxsus professional xizmatlarni rivojlantirish g'oyasining qabul qilinishiga turtki bo'ldi va mavjud siyosiy institutlarni himoya qilish vazifasiga bo'lgan ehtiyoj yuksaldi. Natijada huquq-tartibot idoralariga nisbatan shubhali, hatto ba'zan dushmanona munosabat asta-sekin ijobiy tomonga o'zgarib boshladi.

Bu keskin davrda detektiv adabiyoti, J.Palmer ta'kidlaganidek, davlat, mulk, huquq va adolat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni aks ettirgan. Detektiv asarlarning asosiy vazifasi jamiyat a'zolari tomonidan huquq-tartibot organlari ya'ni politsiyaning qonun va tartibni himoya qilish zarurligini qabul qilishini va ular timsolida qahramon obrazini yaratish edi, chunki jinoyatni ochishga e'tibor qaratish va shu kabi muhim

ijtimoiy toifalarga ta'sir qilish orqali dunyoni tartibga solish detektiv asarlarining asosiy mazmuniga aylanadi.²³

Xuddi shunday nuqtai nazarni ingliz yozuvchisi D. Sayers ham bildiradi. Uning fikriga ko'ra, detektiv hikoya jinoyat adabiyotining oldingi an'alaridan sezilarli darajada farq qiladi, chunki birinchi hikoyalar, risolalar va balladalar, masalan, Robin Gud haqidagi makkor va ayyor jinoyatchi siymosini ulug'lagan va shu bilan rasmiy vakillarining rolini kamaytirgan qonun va detektiv hikoya ularni qahramon qiladi. Yozuvchi bu o'zgarishni detektiv hikoyaning adliya tizimidagi qayta qurish va dalillar qonuni tamoyillarining mustahkamlanishi natijasida paydo bo'lganligi bilan izohlaydi.²⁴

Amerikalik olim X.Xeykraftning ta'kidlashicha, haqiqiy detektivlar paydo bo'lgunga qadar detektiv hikoya yaratilishi ehtimoli juda kam bo'lgan va ular faqat 19-asrda paydo bo'lgan. 1800-yillarning boshlarida Parij va London politsiya tizimida tergov bo'limlari paydo bo'lganda, ularning zobitlari birinchi tergovchilarga aylandi. Tadqiqotchining ta'kidlashicha, "detektiv" atamasining o'zi, Oksford lug'atiga ko'ra, birinchi marta bosma nashrlarda 1843 yilda paydo bo'lgan, garchi u ilgari og'zaki nutqda ishlatilgan bo'lishi mumkin.²⁵

H.Xeykraftning haqiqiy detektivsiz detektiv hikoyasi bo'lishi mumkin emasligi haqidagi fikriga qo'shilar ekan, L.Panek Amerika manbalarining muhimligini ta'kidlaydi. Tadqiqotchining ta'kidlashicha, jinoyatchilikning kuchayishi va eskirgan konstabl tizimining korrupsiyasi haqidagi ko'plab fuqarolik va jurnalistik chiqishlaridan so'ng, bir guruh Filadelfiya aholisi o'z shaharlarida politsiya bo'limi tashkil etishni taklif qilishgan va uning eng boy fuqarolaridan biri Stefan Jirard buning uchun katta miqdorda pul ajratgan.²⁶ 19-asrda Amerikaning ko'pgina yirik shaharlarida, jumladan, Nyu-Yorkda (1845), Baltimorda (1848), Chikagoda (1854) politsiya bo'linmalari tashkil etiladi, garchan ularning maqsadi asosan tartibni saqlash maqsadida ko'chalarda patrol qilishga qaratilgan bo'lsada, qonun ustuvorligini o'rnatish va jinoyatlarni tergov qilishga kam ahamiyat beriladi. Asta-sekin Boston, Chikago, Nyu-York hamda Filadelfiya politsiya bo'linmalarida tergov detektiv bo'limlari paydo bo'la boshlaydi. Biroq, uzoq vaqt davomida politsiyachi va tergovchining badiiy qiyofasi badiiy asarlar sahifalaridan o'rin olmaydi. Tergovchilarning vazifasi jinoyatchilarni qidirish va qo'lga olishdan iborat edi, lekin ularning ko'pchiligi o'z mansablaridan shaxsiy manfaatlar yo'lida foydalana boshlaydilar, jinoyatchilar va qurbonlar o'rtasida vositachi bo'lib xizmat qiladilar.

Odatda, talonchilik qurbonlari, L. Panekning qayd etishicha, tergovchiga o'g'irlangan mol-mulknı qaytarish evaziga mukofot taklif qilgan, tergovchi jabrlanuvchi bilan to'lov miqdori bo'yicha kelishib olgan va uni o'g'rilar bilan taqsimlagan. Tergovchilarning bunday faoliyati va noqonuniy daromadlarini bilgan fuqarolar va mansabdor shaxslar ularga hurmatsiz munosabatda bo'lgan.²⁷ Bu Amerika politsiyasi hali umume'tirof etilgan professional maqomga erishmagan davrlarda sodir bo'lgan. Tergovchi va politsiyachining o'sha davrdagi ijtimoiy vaziyatdagi qarashlari noaniq, shubhali va jamiyatga ishonchsizlikni uyg'otgan. Shunga ko'ra, Amerika ommabop adabiyotida na yolg'iz detektiv obrazi, na jinoyatni ochish jarayonida ishtirok etgan

²³9 Palmer J. Trillerlar: Ibtidosi va mashhur janrning tuzilishi. Yangi York : Sent _ Martinniki Matbuot , 1979. S. 152-201.

²⁴24 Sayers D. L. Jinoyat omnibusi // Sirli hikoya san'ati. Tanqidiy maqolalar to'plami. Kerroll va Graf Nashriyotlar , 1974. 75-bet

²⁵1 Haycraft H. Rohat uchun qotillik // Sirli hikoya san'ati: Tanqidiy insholar to'plami . NY, 1992. P. 161-162.

²⁶22 Panek L. Detektiv hikoyasiga kirish. – Bowling Green, 1987. P. 3.

²⁷ O'sha yer , p. 4-5.

politsiyachi obrazi sifatida qaralgan. Huquqni muhofaza qilish organlarining faoliyati yanada samarali va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lganligi sababli, jinoyatlarni tergov qilish bilan bog'liq faoliyatni estetikashtirish jarayoni sodir bo'ldi.

Adabiyotda detektiv obrazining yanada rivojlanishi professional politsiya kuchlari va ularning detektiv bo'linmalarining shakllanishi bilan bog'liq, buni adabiy manbalar ham, bu jarayonni aks ettiruvchi badiiy asarlar ham tasdiqlaydi. E. Po detektivligining asosiy manbalaridan biri tarixdagi birinchi xususiy detektiv agentlik asoschisi, jinoiy tubanlik dunyosining hayoti, jinoyat turlari va ularni ochishning deduktiv-induktiv usullarini tasvirlagan o'sha davr uchun juda katta va yangi materiallarni o'z ichiga olgan xotiralar to'plami muallifi F. E. Vidok (1775–1857) faoliyati edi. Vidokning xotiralari Parijda nashr etilgan, keyin ingliz tiliga tarjima qilingan va 1828-1829 yillarda London nashriyoti tomonidan nashr etilgan. Edgar Allan Poning ushbu kitobdagi materiallardan foydalanganligi uning birinchi detektiv haqidagi detektiv hikoyalari qahramonining javobidan dalolat beradi: “Vidokda masalan to'g'ri fikrlashning umuman yo'qligiga qaramasdan unda taxmin qilish va qat'iyatlilik bor edi.”²⁸

Shunday qilib, ko'plab detektiv yozuvchilarning qisqa hikoyalari detektiv asarining eng muhim tomonlarini aniqlab, Amerika adabiyotida yangi yo'nalishga asos solindi. Amerikalik yozuvchining mantiqiy hikoyalarida paydo bo'lgan klassik detektiv formulasi detektiv adabiyotning keyingi rivojlanishi uchun namuna bo'ldi va g'oyaviy-estetik mazmun bilan to'ldirilgan barqaror o'zgarma janr tuzilmasida shakllanib, barqaror maqomga ega bo'ldi. 20-asrda detektiv adabiyotning barcha xilma-xil modifikatsiyalarini keltirib chiqargan model.

Adabiyotlar :

1. Palmer J. Trillerlar: Ibtidosi va mashhur janrning tuzilishi. Nyu-York: Sent-Martin matbuoti, 1979. P. 152-201
2. Sayers DL Omnibus of Jinoyat // Sirli hikoya san'ati. Tanqidiy maqolalar to'plami. Carroll va Graf Publishers, 1974, p. 75
3. Haycraft H. Rohat uchun qotillik // Sirli hikoya san'ati: tanqidiy maqolalar to'plami. NY, 1992. P. 161-162.
4. Panek L. Detektiv hikoyasiga kirish. - Bowling Green, 1987. P. 3.
5. Qarang: Sayers D. Jinoyat omnibusi // Sirli hikoya san'ati: Tanqidiy maqolalar to'plami . Nyu-York, 1992; Haycraft H. Rohat uchun qotillik. Nyu-York, 1984 yil; Kaemmel E. Jadval ostidagi adabiyot: detektiv roman va uning ijtimoiy vazifasi // Qotillik poetikasi: detektiv fantastika va adabiyot nazariyasi. Nyu-York; London, 1983 yil; Panek L. Ehtimoliy sabab: Amerikadagi jinoyat haqidagi fantastika. Bowling Green, 1990; Palmer J. Trillerlar: Ibtidosi va mashhur janrning tuzilishi. Nyu-York, 1979 yil.
6. Mishin AA Xorijiy davlatlarning konstitutsiyaviy huquqi. M.: Oq Alvi, 1999. S. 395-400.
7. Po Edgar Allan / Ed. Ph. Stern tomonidan. NY: Pingvin kitoblari, 1983. S. 550.
8. Frey DN Daho detektivni qanday yozish kerak: Per. ingliz tilidan. St . Sankt-Peterburg : Amfora , 2005. S. 5.
9. SZ Xayrulloevna DEVELOPMENT OF THE DETECTIVE GENRE IN AMERICAN LITERATURE - International Journal Of Literature And Languages, 2023
10. BM Kayumovna, SZ Xayrulloevna Description of Historical Background and Socio-Economic Life in Theodore dreiser's "The Financier"

²⁸E. She'rlarga ko'ra. Proza. M., 1976. B. 300.

11. Xojieva , FM (2019). ABDULLA QODIRIYNING "O'TGAN KUNLAR" O'ZBEK ROMANI RUS VA INGLIZ tiliga TARJIMALARIDA TILIST QURILMALARNING DEKOD EDILISHI (STILISTIK MUVOFIQATLAR VA O'ZGARISHLAR). Nazariy va amaliy fanlar, (4), 541-545.
12. Xojieva , FM (2020). O'rganilgan tilning nazariy jihatlari (Stilistika). Buxoro : Durdona .
13. Xajiyeva , F. (2021). LAYLA LALAMINING "MOOR'S ACCOUNT" ROMANIDA FONETIC STYLIST VOSITALAR TAHLILI. Chet tillar va tilshunoslik jurnali, 3(8).
14. Xojieva , FM (2021). Amerika biografik romanining paydo bo'lishi va rivojlanishi . JournalNX -Ko'p tarmoqli tengdoshlar tomonidan ko'rib chiqilgan jurnal, 7(06), 262-267. (2021): 72-79.
13. Jalilova katta o'qituvchi, Lola. "AMERIKA SATIRIK HIKOYALARNING MILLIY XUSUSIYATLARI". Filologiya masalalari 2020.2 (2020): 40-50.
14. Qosimova Ra'no Rahmatulloevna O'zbek milliy taomlari etnografizmlari inglizcha tarjimalarda // Iranian Journal of Social Sciences and Humanities Research // Takestan universiteti kolleji // O'JSSHR, 2016. 4-jild, 2-son. – B. 20-25 (№5) Global ta'sir omili: 0,765). DOI : <https://doi.org/10.24200/jsshr.vol4iss02pp19-23> _
15. QOSIMOVA RANO RAXMATULLOEVNA , ZIYADULLAYEV AKMAL RAUPOVICH ZIYADULLAYEVA AZIZA AKMALOVNA SUVGA HIZM QILISH E'tiqodi bilan bog'liq tantanali marosimlar va rivoyatlarning qiyoslanishi . // Nazariy va amaliy fanlar xalqaro ilmiy jurnali, MA.AQSh. – Chop etilgan sana: 17.06.2019. - R.120-124. DOI: 10.15863/TAS.2019.06.74.10
16. NRQurbonova " Lobo" hikoyasidagi obrazlarga xos xususiyat hamda tabiat tasvirlari uyg'unligi ." Pedagoglar " barcha yo'nalishlar bo'yicha yuridik, tibbiyot, ilmiy jurnal , 10-jild, 4-son, 2022-yil may B.188-191
17. Muxlisa Jumamurodovna Choriyeva . (2022). TARJIMONLARNING "O'TGAN KUNLAR" ROMANIDA AKS ETGAN TARIXIY DAVRANNI YARATISH MAHORATI. Academicia Globe: Inderscience Research, 3(01), 76–82
18. Muxsinovna, Axmedova Dilsora. "Ingliz va o'zbek tillarida harakatlanuvchi fe'llarning ma'no tuzilishi". Pedagogik ixtirolar va amaliyotlar jurnali 8 (2022): 162-164.
19. Moxinur Rahmiddinovna Sayliyeva . " Adabiyotda lingvopoetik va lingvomadaniy masalalar". Peerian Journal , jild. 6, 2022 yil, 33-36-betlar, <https://www.peerianjournal.com/index.php/tpj/article/view/138>.
20. Toirova, U. "Maqollarda Zoosemizmlarning Ingliz Va o'zbek Tillaridagi Talqini". ILMIY NASHARLAR MARKAZI (buxdu.Uz), j. 1, yo'q. 2021-yil 1-iyun http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/1953 .
- 221 Teodor Drayzerning " Moliyachi" asarida tarixiy zamin va ijtimoiy-iqtisodiy hayot tavsifi B.M. Qayumovna , SZ Xayrulloevna - O'rta Yevropa ilmiy xabarnomasi
22. Muxlisa Jumamurodovna Choriyeva . (2022). TARJIMONLARNING "O'TGAN KUNLAR" ROMANIDA AKS ETGAN TARIXIY DAVRANNI YARATISH MAHORATI. Akademiya Globus : Inderscience Tadqiqot , 3(01), 76–82